

Social Work & Education

© SW&E, 2019

УДК 352:364.62

DOI: 10.25128/2520-6230.19.1.2

Козубовська, І. (2019). Територіальна громада як об'єкт діяльності фахівця з соціальної роботи. *Social Work and Education*. Vol. 6, No. 1. Ternopil-Aberdeen, 2019. pp. 19-31. DOI: 10.25128/2520-6230.19.1.2

ТЕРИТОРІАЛЬНА ГРОМАДА ЯК ОБ'ЄКТ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦЯ З СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Ірина Козубовська,
доктор педагогічних наук,
професор, завідувач кафедри
загальної педагогіки і педагогіки
вищої школи, Ужгородський
національний університет,
м. Ужгород, Україна
kozub@hotmail.com

АНОТАЦІЯ. Реформування системи соціально-політичного устрою України передбачає створення об'єднаних територіальних громад та передачу повноважень, ресурсів, бюджету, відповідальності з державного рівня на місцевий. Соціальний захист усіх категорій населення, вирішення соціальних проблем, задоволення інтересів і потреб членів громади є також в юрисдикції місцевих органів влади.

Дослідження сутності територіальної громади як об'єкта діяльності фахівців із соціальної роботи дозволить розширити уявлення науковців та практиків щодо специфіки організації соціальної роботи на локальному рівні та особливостей роботи соціальних працівників у територіальних громадах в умовах сьогодення.

У контексті дослідження висвітлено основні підходи до трактування понять «громада», «територіальна громада» з точки політологів, істориків, соціологів та соціальних працівників; виокремлено характерні ознаки територіальної громади; схарактеризовано специфіку професійної діяльності соціальних працівників в Україні у територіальній громаді.

Ключові слова: громада; територіальна громада; соціальний працівник; фахівець із соціальної роботи.

Article history:

Received: December 27, 2018

1st Revision: February 21, 2019

Accepted: March 30, 2019

Вступ

XXI століття для України розпочалося з складних і кризових подій (революція гідності, війна на Сході країни, анексія Автономної республіки Крим тощо). Водночас, це й період початку важливих змін, пов'язаних із реформуванням соціально-політичного устрою країни. Адміністративно-територіальна реформа, децентралізація влади, створення об'єднаних територіальних громад (ОТГ) має на меті передачу частини повноважень із центру на «місця» (Слозанська, 2016, 2017). Це дає можливість населенню не тільки самостійно обирати владу, але й брати активну участь у її роботі, здійснювати контроль за нею, долучатися до розподілу ресурсів, самореалізуватися на локальному рівні. Закон України «Про місцеве самоврядування» (1997 р.) передбачає залучення громадськості до активної участі у вирішенні питань територіальної громади, пошук шляхів їх вирішення у співпраці з різними організаціями та структурами, які працюють на місцевому рівні.

Передача повноважень, ресурсів на місцевий рівень поклала на ОТГ відповідальність за їх належний розподіл, додаткове залучення; розбудову самої громади та створення належних умов для розвитку і забезпечення належного рівня життя її членів. Трансформація українського суспільства супроводжується радикальними перетвореннями у соціальній сфері та соціальній діяльності. Соціальний захист усіх категорій населення, вирішення соціальних проблем, задоволення інтересів і потреб членів громади є також в юрисдикції ОТГ.

Сьогодні соціальна робота в територіальній громаді виступає одним із важливих напрямів соціальної діяльності. Створення громадських організацій, планування діяльності соціальних служб, спрямоване на вирішення конкретних соціальних проблем ОТГ, реалізація численних громадських ініціатив та соціальних проектів на локальному рівні є одним із важливих завдань у діяльності фахівця з соціальної роботи. Це пов'язано з тим, що кількість осіб, що перебувають у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги щороку збільшується; видатки держави на покращення умов їх життєдіяльності ростуть (Співак, & Волошановська, 2018; Любецька, 2018, 102-108). Реформування системи соціального захисту тих, хто цього потребує шляхом децентралізації повноважень з центру на місця, паспортизації громад, формування системи соціального замовлення соціальних послуг та вироблення профілактичних механізмів попередження появи соціальних проблем дозволить мінімізувати видатки держави на соціальну допомогу та зменшити випадки потрапляння у складні життєві обставини і кількість таких осіб. З цією метою працевлаштування і діяльність кваліфікованих фахівців із соціальної роботи в ОТГ є вкрай актуальною.

Аналіз останніх публікацій

Робота в громаді як складова діяльності соціального працівника є предметом досліджень багатьох вітчизняних науковців. Зокрема, О. Безпалько (2007), І. Зверева (1998), А. Капська (2001) висвітлили основні аспекти соціально-педагогічної роботи з дітьми та учнівською молоддю в територіальній громаді; Т. Семигіна (2004) – особливості соціальної роботи в громаді; Г. Слозанська (2017, 264-276; 2017, 68-73) – особливості роботи фахівця з соціальної роботи в територіальній громаді в умовах сьогодення. Серед зарубіжних авторів найбільш повно розкривають проблеми соціальної роботи в громаді Г. Брагер (1973), М. Боп (1998), М. Майо (1996) та інші. Проте, здебільшого праці як вітчизняних так і зарубіжних дослідників здебільшого присвячені аналізу особливостей роботи в громаді за кордоном; вивченню професійної

діяльності соціального працівника, специфіки його роботи з окремими цільовими групами клієнтів, застосування різних прийомів, методів і впливів для досягнення поставлених завдань на рівні місцевої спільноти. Однак, у науковій літературі відсутні праці, які б в повній мірі висвітлювали питання організації діяльності фахівця із соціальної роботи у територіальній громаді в умовах трансформації українського суспільства.

Мета дослідження – на основі опрацювання наукової літератури з означеної проблематики схарактеризувати сутність територіальної громади як об'єкта діяльності фахівців із соціальної роботи.

З огляду на поставлено мету нами сформульовано наступні завдання дослідження: (1) здійснити аналіз наукових праць, присвячених вивченню питання поняття територіальної громади та специфіки організації соціальної роботи в ній; (2) висвітлити особливості роботи соціального працівника в територіальній громаді в умовах сьогодення.

Методологія дослідження

У контексті дослідження ми: використовували загальнонаукові методи синтезу, аналізу, порівняння й узагальнення; здійснювали пошук інформації, аналізували повнотекстові наукові праці, розміщені у наукометричній базі Google Scholar, законодавство України подане на сайті <http://zakon.rada.gov.ua>.

Основна частина

Зазначимо, що професійну діяльність фахівця із соціальної роботи в Україні, в першу чергу, пов'язують із: попередженням і вирішенням соціальних та економічних проблем (Кривоконь, 2002), які викликають занепокоєння; вирішенням проблемам насильства (Кривачук, 2011, 380-386), соціального сирітства (Галатир, 2011, 10-14), злочинності неповнолітніх (Шанскова, 2006, 50-53); профілактикою алкоголізму, наркоманії (Козубовський, 2014); погіршенню доступу до якісних соціальних послуг (Кулачок, 2006, 125-128); організацією дозвілля (Пашенко, 2000); вирішенню етнічних (Агарков, 2014), релігійних (Лукас, & Васильченко, 2000) інших соціальних проблем. Водночас, констатовано, що раннє виявлення і вчасна діагностика соціальних проблем є запорукою їх вирішення. Зазначимо, що фахівці з соціальної роботи у територіальній громаді активно співпрацюють із різноманітними державними та недержавними інституціями з метою раннього виявлення соціальних проблем та їх вирішення, розвитку членів громади, залучення їх до роботи в громаді, на її користь, активізації лідерського потенціалу, ініціювання соціальних змін, розвитку молодіжної політики, фасилітують молодіжне середовище з метою саморозвитку та самореалізації, працюють над розробкою, реалізацію молодіжних ініціатив, проєктів тощо (Слозанська, & Горішна, 2016, 113-119).

Однак, розглядаючи практичну діяльність фахівця з соціальної роботи в територіальній громаді, доцільно, в першу чергу, звернутися до тлумачення цього терміна у науковій літературі та як сам фахівець інтерпретує дане визначення. Зокрема, «громада» як поняття є доволі складним феноменом за своєю суттю через значну кількість визначень та тлумачень. Тому соціологи, психологи, історики, демографи, соціальні працівники та представники інших наук по різному підходять до його визначення. Зокрема, з точки зору соціології, громада – це група людей, які мешкають та взаємодіють на певній географічній території, або ж людей з однією культурою чи

спільними інтересами (Піча, 2008); об'єднання людей задля соціальної взаємодії (Скуратівський, 1998).

У політології теж немає єдиного тлумачення даного поняття. Найбільш поширеним є визначення В. Антоновича, який стверджує, що громада є соціальним утворенням (Погорілко, 1996). Водночас, Г. Андрузький визначає «громаду» як найнижчу ланку адміністративно – територіального поділу (Погорілко, 1996).

З історичної точки зору означене поняття трактується як стійка, здатна до самовідтворення форма соціальної організації людей, для якої характерні (різного ступеня) колективна власність на засоби виробництва, історично сформований тип самоврядування, суспільна та ідеологічна єдність (спільні збори, обряди, культові споруди та ін.), а також функції захисту, регулювання землекористування й виробничо-матеріальних відносин (А. Гурбик) (2016).

Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження свідчить про наявність різноманітних підходів до поняття «громад» і у наукових словниках. Так, в Оксфордському тлумачному словнику А. Хорнбі, громада трактується як група людей, що об'єднана спільним походженням, расою, соціальним станом, релігійними переконаннями та місцем проживання (районом, населеним пунктом тощо), де розташована низка соціальних інститутів: сім'я, школа, церква, організації сфери дозвілля та медицини (Безпалько, 2006); в українському етимологічному словнику – громада – це «суспільство, група, товариство; великий предмет, купа», що походить від «старослов'янського громада – купа, вогнище» (Енциклопедія історії України, 2004).

Український науковець, соціолог, громадський і політичний діяч С. Подолинський стверджує, що громада виступає, як об'єднання людей для виконання виробничих функцій і розв'язання громадських справ. Схожої думки притримувався і видатний український історик М. Костомаров, який також говорив про громаду, що це певне об'єднання людей, але додав до визначення принципи рівності та демократизму (Погорілко, 1996, 110).

Існування громади часто завдячують соціальному перетину психологічних, побутово-економічних і юридичних засад, які формують її не лише як фізичну територію чи соціальну спільноту, а як середовище для розвитку та життя населення (Методичні рекомендації, 2008). Сучасні західні автори, зокрема такі Р. Шеффер поняття «місцева спільнота» тлумачить як групу людей у природному навколишньому середовищі з географічними, політичними і соціальними кордонами та досить розвинутим спілкуванням один з одним. Таке спілкування має бути явним і в деяких випадках завжди активним. Для досягнення спільних цілей повинна існувати взаємодія людей або груп на певній території (Батанов, 1998, 21-24).

Громаду можна визначити як певну спільноту, що об'єднується на основі територіальних показника чи для вирішення соціальної проблеми (Погорілко, 1996, 109), члени якої мають у чомусь спільні погляди, смаки, звички, вірування, настанови, способи поведінки як свідомі, так і неусвідомлювані (Тренінг «Стратегічний розвиток громади», 2003, 14-15). Різноманітність спільнот, які існують в дійсності, є результатом не схожих між собою інтересів людей і форм їх задоволення. Але згуртованість інтересів громади формує моделі спільноти, які існують в соціальній роботі, соціології.

Зазначимо, що поняття «громада» також використовують для позначення суспільної взаємодії, як особливої форми. Водночас його вживання означає щось цінне та позитивне в суспільних відносинах, хоч представники різних ідеологій розходяться у розумінні «цінного». Тому, наукові дискусії щодо природи громади та її ролі в житті людей тривають і до сьогодні. У професійній зарубіжній соціальній роботі цей термін

вживають стосовно територіальної громади і громади за інтересами (прихильністю) (Пейн, 1997, 44-50). Громада, яка об'єднує людей, які є мешканцями однієї географічної місцевості є територіальною громадою. Об'єднання людей, котрі мають спільні проблеми, для прикладу дітей-інвалідів, або людей, які мають спільні інтереси, соціальні характеристики або зв'язки – громадою за інтересами. Сюди також відносять громади за етнічною/національною ознакою, які нині здебільшого не проживають компактно, і все ж люди певних національностей відчують деяку «віртуальну» межу, яка в певній мірі відокремлює цю групу від інших.

Інколи у зарубіжній літературі замість «громада» вживають термін «локальна соціальна система». Йдеться про мережу взаємопов'язаних соціальних установ, що охоплюють усі аспекти соціального життя – сімейного, релігійного, правового тощо у певній географічній місцевості (Бородюк, 2000, 21-34).

Доречно згадати про національні громади. В Україні немає офіційного визначення «національної громади», а лише «національна меншина», до яких «належать групи громадян України, що не є українцями за національністю, виявляють почуття національного самоусвідомлення та спільності між собою» (Гарник, 2003, 28).

Зазначимо, що в нашій країні поняття «громада» практично не використовують у такому значенні, як у професійній соціальній роботі за кордоном. «За радянських часів людину ідентифікували не з громадою, субкультурою, а з місцем її проживання. Прописка була визначною рисою людини» (Вудмензі, 2000, 6). До певної міри даний підхід успадкувала й незалежна Україна який, на думку соціологів, суттєво ускладнює сучасне розуміння громади як спільності людей.

В українській літературі з соціальної роботи можна спостерігати термінологічну незлагодженість стосовно вживання термінів «громада», й «община», й «ком'юніті», й «спільнота», які є перекладом одного й того ж англійського слова «community». Інколи розрізняють «громаду» (як географічне поняття чи етнічне утворення) та «спільноту» (як об'єднання людей за певною ознакою чи завданням, наприклад, усталеним стало словосполучення «терапевтична спільнота»).

Поняття «територіальна громада» використовується у нашій державі офіційно. Конституція України (Стаття 140) розглядає її як первинний суб'єкт місцевого самоврядування. Варто зазначити, що Основний Закон визнає право самостійно вирішувати питання місцевого значення лише за первинними територіальними громадами – жителями адміністративно-територіальних одиниць, тобто поселень або населених пунктів (сіл, кількох сіл, селищ та міст).

Розглянемо детальніше, як саме трактують вітчизняні науковці означене поняття у наукових джерелах. У працях О. Безпалько зустрічається поняття громада, яке науковець характеризує як групову соціальну спільноту, члени котрої поділяють єдину територію, об'єднані повсякденними регулярними стосунками. Відмінність від інших спільнот полягає у індивідуальності й емоційності внутрішніх зв'язків, що обумовлюється родовими, сусідськими та товариськими взаємостосунками, культурою, замкнутістю системи (Безпалько, 2007, 6). Я. Варда і В. Клосовські пропонують розглядати територіальну громаду в Україні в таких аспектах: як колектив самостійних суб'єктів права – фізичних осіб; носія певного культурного надбання, якому можуть бути притаманні місцеві традиції та звичаї, носія духовно-інтелектуального потенціалу; концентрацію трудових ресурсів; у якості первинного суб'єкта місцевого самоврядування та елемент системи місцевого самоврядування; суб'єкта права комунальної власності; як суб'єкта бюджетного права, за яким визнаний відповідний бюджет місцевого самоврядування (Варда, & Клосовські, 2005, 42).

І. Франко стверджував, що громада як найменша складова одиниця держави, має здійснюватися на основі соціальних, економічних і культурних показників (Політологія, 2014).

Зазначимо, що саме поняття «громада» застосовуються до людей і місця які, є конкретизованими, а також до абстрактного досвіду, соціальних стосунків і прагнень. Значення поняття багатогранне і суперечливе.

Здійснивши аналіз праць вітчизняних науковців ми виокремили характерні ознаки територіальної громади, такі як: територія та соціальна взаємодія. Для прикладу, на початковому періоді незалежності України І. Бутко тлумачив територіальну громаду як людей, які мешкають у певних територіальних межах та об'єднані спільними інтересами (Butko, 1992, 6–10). Враховуючи неоднорідність соціального характеру територіального колективу, різносторонність потреб його членів, у переважній більшості населення значна частина інтересів є схожими і частково збігаються. Також це стосується безпечних умов проживання, праці та відпочинку, наявності мережі соціальних і культурних закладів, які є розвинені, високого рівня благоустрою певного населеного пункту.

Науковці М. Баймуратов та В. Григор'єв (2003) зазначають, що «територіальний колектив» – це «сукупність фізичних осіб, які постійно мешкають на певній території та пов'язані територіально-особистісними зв'язками системного характеру».

Територіальна ознака не є важливою у тлумаченні поняття, для прикладу С. Сахненко стверджує, що «громади є соціальними спільнотами, що складаються в результаті взаємодії людей, вони мають якість, що можна трактувати як об'єктивні: самоврядність, спроможність безпосередньо здійснювати властиві їм соціальні функції і первинність стосовно тих суб'єктів права, що формуються народом, націями» (Куц, 2011). Що стосується громади іншої держави, то за визначенням В. Кравченка, вони не є членами територіальної громади. Під територіальною громадою науковець розуміє «сукупність громадян України, котрі спільно проживають у міському чи сільському поселенні, мають колективні інтереси і визначений законом правовий статус» (Кравченко, 1999). М. Орзіх має протилежну думку з цього приводу і вважає так, що «члени територіальної громади не обов'язково повинні володіти громадянством або постійно проживати на певній території – вони можуть на ній працювати, володіти нерухомим майном або бути платниками комунальних податків» (Орзіх, 1995, 67-75).

Розширив і деталізував поняття територіальної громади О. Батанов, характеризує її як «територіальну спільність, що складається з фізичних осіб – жителів, що постійно мешкають, працюють на території села, селища або міста, безпосередньо або через сформовані ними муніципальні структури вирішують питання місцевого значення, мають спільну комунальну власність, володіють на даній території нерухомим майном, сплачують комунальні податки та пов'язані територіально-особистісними зв'язками системного характеру». До основних ознак вчений відносить територію, взаємодію, певні зв'язки, які формують усвідомлення загальних потреб та процес реалізації спільнотою власних інтересів.

На основі викладеного вище матеріалу, зробимо узагальнення, що громада сьогодення розглядається не тільки як певна територія чи просто сукупність людей, не тільки як систему владних стосунків, а й як ідеальну конструкцію, символ. Певною мірою вона втілює уявлення людей про певні форми соціального життя та ґрунтується на підтримці, однакості й взаєморозумінні людей, що створює позитивний заряд енергії й зміцнює соціальні зв'язки. Наявність меж у громаді відіграють значну роль, так як вони виконують функцію життєзбереження людства. Хоча наявність цих меж є

непевною. За таких умов, зазначити, що діяльність фахівця з соціальної роботи у територіальній громаді спрямована в основному на:

організації місцевого життя – це повсякденна активність у її суто випадкових формах: задоволення місцевих/сусідських інтересів; ініціювання місцевих змін; стимулювання контактів поміж людьми, котрі є запорукою підтримання здорового мікросоціального клімату;

активізація дій в середині громади, які зароджуються спонтанно, але мають більш організований характер. Це може бути обладнання дитячого майданчика або створення ради мікрорайону; внутрішня активність громади;

розвиток громади, який має передумовою співробітництво ентузіастів та професіоналів у справі активізації різних сторін місцевого життя. Як правило, програми такого роду передбачають наявність зовнішньої підтримки. Наприклад, проведення фестивалю мистецтв або створення клубу;

розвиток місцевої/громадської політики – комплекс програм, спрямованих на залучення членів громади до досягнення певних цілей. Прикладом може бути створення групи людей, що є сусідами, з метою охорони власності одне одного й профілактики правопорушень як допомога поліції у виконуваних їй функцій. Сюди також можна віднести надання допомоги й підтримки з боку громади (community care) інвалідам та самотнім людям похилого віку і, насамперед, ідею створення неформальної системи індивідуального догляду за людьми, що потребують довготермінового догляду, силами самих членів громади.

Всі перераховані вище види місцевих ініціатив є ефективними у випадках залучення, активізації до дії переважної більшості членів громади. Ефективність місцевих соціальних ініціатив залежить від активістів громади, лідерів, які готові працювати без винагороди – добровольців, волонтерів. Не менш важливим є правильний розподіл наявних у громаді ресурсів, залучення додаткових, організація волонтерської роботи тощо.

Висновки

Отже, аналіз української та зарубіжної наукової літератури свідчить про відмінність щодо розуміння сутності територіальної громади у сучасному контексті. Різноманітність підходів, функцій та ознак не дає змоги визначити дане поняття, що можливо є причиною до уповільнення процесів створення територіальних громад як дієвого елементу системи місцевого самоврядування.

Для кращого розуміння сутності громади, проаналізовано наукові джерела з проблеми дослідження вітчизняних та зарубіжних авторів, наукових словників та енциклопедій та як тлумачать поняття громади у різних науках. Це свідчить про наявність різноманітних підходів до поняття «громади».

Досліджено, що ознаками громади є: територія, взаємодія, зв'язки, усвідомлення загальних потреб та процес реалізації спільнотою власних інтересів. Структура громади ускладнює організацію діяльності в громаді і вважається досить складною. Основними ресурсами територіальної громади є: фінансів, матеріальні, адміністративні, духовні, людські, часові, природні; оцінювані і не оцінювані; очевидні; приховані; обмежені; не обмежені; відновлювані і не відновлювані.

Різноманітність громад, які існують сьогодні є результатом не схожих між собою інтересів людей, форм їх задоволення, різноманітність ознак, функцій громади, а згуртованість інтересів громади, спільна діяльність формує різні моделі громади.

Діяльність фахівця з соціальної роботи у громаді здійснюється для правильного з орієнтування людини, котра прагне щось змінити в громаді. У своїй практиці фахівець використовує відповідні техніки, тактики та інструменти діяльності, як допоможуть реалізувати ту чи іншу модель у територіальній громаді.

Робота в громаді стосується активного залучення місцевих ініціатив та ресурсів до розв'язання проблем, які впливають на життя, і зосереджена на стосунках між індивідами, групами та інституціями.

Література

Агарков, О. А. (2014). Організація соціальної роботи з національними меншинами: регіональний аспект. *Грані*, (4), 81-85.

Баймуратов, М. А. & Григорьев, В. А. (2003). Муниципальная власть: актуальные проблемы становления и развития в Украине: моногр.; Одес. нац. юрид. акад. О.: Юрид. л-ра, 245.

Батанов, О. В. (1998). Функції територіальних громад як специфічних суб'єктів конституційного права. *Право України*. № 8, 21-24.

Безпалько, О. В. (2006). Організація соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю у територіальній громаді : теоретико-методичні основи: монографія. К.: Наук. світ, 408.

Безпалько, О. В. (2007). Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з дітьми та учнівською молоддю в територіальній громаді. автореф. дис. д-ра пед. наук: 13.00.05. Луган. Нац. Пед. Ун-т ім. Т. Шевченка. Луганськ, 44.

Бородюк, Н. (2000). Процес стратегічного планування у містах пішов... але ще дуже поволі. *Аспекти самоврядування*. №2(7). 21-34.

Варда, Я. & Клосовські, В. (2005). Острови надій: розробка стратегій локального розвитку. К.: Молодь, 312.

Вудмензі, Д. (2000). Бачення бажаного майбутнього міста громадою: залучення громадян до участі у стратегічному плануванні. *Аспекти самоврядування*. №2(7). 5-12.

Галатир, І. А. (2011). До причин виникнення явища соціального сирітства у сучасному українському суспільстві. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету Україна*, (3), 10-14.

Гарник, Ю. (2003). Презентація проекту «Мережа участі громадськості у прийнятті рішень». Інформаційний електронний бюлетень «Гурт». №30(167). 28-40.

Децентралізація приносить свої плоди, Віктор Литвинчук про новий сільський Центр культури і дозвілля. (2016). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://decentralization.gov.ua/news/4647>.

Енциклопедія історії України: Т. 2: Г - Д / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. – К.: В-во «Наукова думка», 2004. – 688 с.: іл. – Режим доступу: <http://www.history.org.ua/?termin=Gromada>

Зверева, І. Д. (1998). Соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю в Україні: теорія і практика: монографія. К.: Правда Ярославичів, 333.

Капська, А. Й. (2001). Соціальна робота: деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю: навчально – метод. посіб. К.: УДЦССМ, 220.

Козубовський, Р. В. (2014). *Підготовка майбутніх соціальних працівників до профілактики девіантної поведінки серед учнівської молоді в процесі волонтерської практики* (Doctoral dissertation, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка).

Кравченко, В. І. (1999). Місцеві фінанси України: навч. посіб. К.: Т-во «Знання», КОО, 487.

Кривачук, Л. Ф. (2011). Теоретичні аспекти проблеми насильства в сім'ї та жорстокого поводження з дітьми. *Університетські наукові записки*, (3), 380-386.

Кривоконь, Н. І. (2002). Соціально-психологічні чинники професійної самоідентифікації фахівців системи соціального захисту населення. *Ін-т психології ім. ГС Костюка АПН України*.

Кулачок, Л. В. (2006). Надання соціальних послуг в Україні: реалії та перспективи. *Право і безпека*, (5, № 3), 125-128.

Куц, Ю. О. (2011). Територіальна громада: знаннєвість, дієвість: монографія. Х. : Віровець А. П. «Апостроф», 340.

Лукас, Д., & Васильченко, О. (2000). Етичні принципи та цінності соціальної роботи.

Любецька, М. М. (2018). Аналіз діяльності центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді щодо здійснення соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах. *Інвестиції: практика та досвід*, (17), 102-108.

Майо, М.К. (1996). Работа в сообществе. Практика социальной работы. К.–Амстердам, 94.

Методичні рекомендації щодо залучення місцевих громад до вирішення проблем дітей, сімей та молоді, які опинилися у складних життєвих обставинах. (2008). К.: Державний інститут розвитку сім'ї та молоді, 203.

Орзіх, М. П. (1995). Концепція правового статусу самоврядних територій і органів місцевого самоврядування. Місцеве та регіональне самоврядування України. К., Вип. 1-2 (10-11). 67–75.

Пашенко, С. Ю. (2000). Підготовка соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнівської молоді.

Пейн, М. (1997). Сообщество как основа социальной политики и социального действия. Взаимосвязь социальной работы и социальной политики. М.: Аспект Пресс, 44-50.

Піча, В. М. (2008). Соціологія: Короткий навчальний словник: терміни і поняття. 2-е вид., перероб. і доповнене. К: «Каравела»; Львів: «Новий світ – 2000»; Львів «Магнолія 2006», 340.

Погорілко, В. Ф. (1996). Нова Конституція України. Текст основного закону. К. : Наукова думка, 133.

Політологія: навчальний енциклопедичний словник довідник для студентів ВНЗ I-IV рівнів акредитації. за наук. ред. д-ра політ. н. Н.М. Хоми. (2014). Львів: «Новий Світ - 2000», 779.

Семигіна, Т. (2004). Работа в громаді: практика й політика. К.: Видавничий дім «КМ Академія», 180.

Скуратівський, В. А. (1998). Соціальні системи та соціологічні методи дослідження: навч. посібник. К.: Вид-во УА-ДУ, 188.

Слозанська, Г. (2017). Категорії клієнтів фахівця із соціальної роботи в об'єднаній територіальній громаді. *Молодь і ринок*, (2), 68-73.

Слозанська, Г. І. (2016). Система соціальних послуг в умовах децентралізації. *Актуальні правові та гуманітарно-економічні проблеми в період реформування демократичного суспільства*, 290.

Слозанська, Г. І. (2017). Соціальний захист населення в умовах об'єднаної територіальної громади. *Ministry of education and science of Ukraine mp dragomanov national university of pedagogy*, 205.

Слозанська, Г. І. (2017). Упровадження посади фахівця із надання соціальних послуг населенню в умовах об'єднаної територіальної громади: труднощі, що виникають. *Вісник Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка*, 1(306), 264-276.

Слозанська, Г. І., & Горішна, Н. М. (2016). Діяльність фахівця із соціальної роботи з надання соціальних послуг населенню у територіальній громаді. *Збірник наукових праць [Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»]*, (12), 113-119.

Співак, В. І., & Волошановська, А. О. (2018). Діагностика готовності майбутніх соціальних працівників щодо роботи з сім'ями, які опинилися в складних життєвих обставинах.

Тренінг «Стратегічний розвиток громади». (2003). Ресурсний центр розвитку громадських організацій «Гурт». Програма підвищення рівня життя сільського населення в Україні. Одеса, 14-15.

Шанскова, Т. І. (2006). Аналіз причин правопорушень неповнолітніх як підґрунтя соціально-педагогічної роботи з молоддю щодо профілактики злочинності. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, (30), 50-53.

Wopp, M. (1998). *Practical Guide to Building Sustainable Communities*. Calgary: Alberta, 68.

Brager, G. (1973). *Community organizing*. N.Y.: Columbia University Press. 973.

TERRITORIAL COMMUNITY AS THE OBJECT OF SOCIAL WORKER ACTIVITY

Iryna Kosubovska, Doctor of Pedagogics, Professor, Head of Department of general pedagogy and pedagogy of higher education Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine, kozub@hotmail.com

ABSTRACT. *The refolement of the socio-political system of Ukraine involves the creation of united territorial communities and the transfer of powers, resources, budget, and responsibility from the state to local level. Social protection of all categories of the population, solving social problems, meeting the interests and needs of community members is also within the jurisdiction of local authorities.*

Investigation of the essence of the territorial community as an object of activity of specialists in social work will allow broadening the understanding of scientists and practitioners regarding the specifics of the organization of social work at the local level and the peculiarities of the work of social workers in the territorial communities in the present. The aim of the article is to characterize the essence of the territorial community as an object of social workers' activity on the basis of scientific literature analysis.

In the context of the study, the main approaches to the interpretation of the concepts "community", "territorial community" and "united territorial community" from the point of political scientists, historians, sociologists and social workers has been highlighted. Analysis of scientific literature on the issue of research suggests the availability of various approaches to the concept of "communities" and in scientific dictionaries. It has been noted that meaning of the concepts "community" and "territorial community" are multifaceted and contradictory.

Having analyzed the works of domestic and foreign scientists, we outlined the characteristics of a territorial community, such as: territory, social interactions, awareness of common needs, and the process of community self-interest. Community structure complicates the organization of activities in the community and is considered to be quite complex. The main resources of the territorial community are: finance, material, administrative, spiritual, human, temporal, natural; evaluation and non-evaluation; the obvious; hidden; limited; not limited; renewable and non-renewable.

It has been characterized the professional activity of social workers in Ukraine in the territorial community. This activity is directed mainly at: organization of local life; activating actions in the middle of the community; community development and development of local / public policy.

Keywords: *community; local community; social worker.*

References

- Agarkov, O. A. (2014). Organization of social work with national minorities: regional aspect. *Grani*, (4), 81-85. [in Ukrainian].
- Baimuratov, M. A. & Grigoriev, V. A. (2003). Municipal authority: actual problems of formation and development in Ukraine: monograph; Odessa nats lawyer acad. Oh .: Yurid. I-ra, 245. [in Ukrainian].
- Batanov, O. V. (1998). Functions of territorial communities as specific subjects of constitutional law *Law of Ukraine*. No. 8, 21-24. [in Ukrainian].
- Bezpalko, O. V. (2006). Organization of social and pedagogical work with children and youth in the territorial community: theoretical and methodological foundations: monograph. K.: Science. World. 408. [in Ukrainian].

Bezpalco, O. V. (2007). Theory and practice of social pedagogical work with children and students in the territorial community. author's abstract dis Dr. Ped. Sciences: 13.00.05. Lugansk National Ped Unt im. T. Shevchenko. Lugansk, 44. [in Ukrainian].

Borodyuk, N. (2000). The process of strategic planning in the cities went ... but still very slowly. Aspects of self-government. No. 2 (7). 21-34. [in Ukrainian].

Varda, Ya. & Klosovski, V. (2005). Islands of hope: developing strategies for local development. K.: Youth, 312. [in Ukrainian].

Wudmenzi, D. (2000). Vision of the desired future of the city by the community: involving citizens in strategic planning. Aspects of self-government. No. 2 (7). 5-12. [in Ukrainian].

Galatyr, I. A. (2011). The reasons for the emergence of the phenomenon of social orphanhood in modern Ukrainian society. Collection of scientific works of the Khmelnytsky Institute of Social Technologies of the University of Ukraine, (3), 10-14. [in Ukrainian].

Garnik, Yu. (2003). Presentation of the project "Public Participation in Decision-making". Electronic newsletter "Gurt". No. 30 (167). 28-40. [in Ukrainian].

Decentralization brings fruit, Viktor Litvinchuk about the new village Center for Culture and Leisure. (2016). [Electronic resource]. Access mode: <http://decentralization.gov.ua/news/4647>. [in Ukrainian].

Encyclopedia of the History of Ukraine: T. 2: G-D / Redcock: VA Smoly (head) and others. NAS of Ukraine. Institute of History of Ukraine. K. : In "Naukova Dumka", 2004 - 688 pp.: Il. - Mode of access: <http://www.history.org.ua/?Termin=Gromada>. [in Ukrainian].

Zvereva, I. D. (1998). Socio-pedagogical work with children and youth in Ukraine: theory and practice: a monograph. K.: Truth Yaroslavich, 333. [in Ukrainian].

Kapskaya, A. Y. (2001). Social work: some aspects of working with children and youth: educational method, manual. K.: UDTSSSM, 220. [in Ukrainian].

Kozubovsky, R. V. (2014). Preparation of future social workers for the prevention of deviant behavior among students in volunteer practice (Doctoral dissertation, Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk). [in Ukrainian].

Kravchenko, V. I. (1999). Local Finance of Ukraine: teach. manual. K. : T-"Knowledge", KOO, 487. [in Ukrainian].

Krivachuk, L. F. (2011). Theoretical aspects of the problem of domestic violence and child abuse. University Scientific Notes, (3), 380-386. [in Ukrainian].

Krivokon, N. I. (2002). Socio-psychological factors of professional self-identification of specialists of the system of social protection of the population. Sciences / Institute of Psychology them. G. S. Kostyuk Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. [in Ukrainian].

Cam, L. V. (2006). Provision of social services in Ukraine: realities and perspectives. Law and Safety, (5, No. 3), 125-128. [in Ukrainian].

Kutz, Yu. O. (2011). Territorial community: Knowledge, Effectiveness: monograph. Kh.: Virovets A. P. "Apostrophe", 340. [in Ukrainian].

Lucas, D., & Vasilchenko, O. (2000). Ethical principles and values of social work. [in Ukrainian].

Lyubetskaya, M. M. (2018). Analysis of the activities of social service centers for families, children and youth on the implementation of social support for families (individuals) who are in difficult living conditions. Investments: Practice and Experience, (17), 102-108. [in Ukrainian].

Mayo, M. K. (1996). Work in the community. The practice of social work. K.-Amsterdam, 94. [in Ukrainian].

Methodical recommendations on involving local communities in addressing the problems of children, families and young people who have been in difficult life situations. (2008). K.: State Institute for the Development of Families and Youth, 203. [in Ukrainian].

Orzich, M. P. (1995). Concept of the legal status of self-governing territories and bodies of local self-government. *Local and Regional Self-Government of Ukraine*. K., Vip. 1-2 (10-11). 67-75. [in Ukrainian].

Paschenko, S. Yu. (2000). Preparation of social pedagogues for organization of educational and leisure activities of student youth. [in Ukrainian].

Payne, M. (1997). Community as the basis of social policy and social action. *Interrelation of social work and social policy*. M.: Aspect Press, 44-50. [in Ukrainian].

Picha, VM (2008). *Sociology: A Short Educational Dictionary: Terms and Concepts*. 2nd species, processing. and supplemented. K: "Caravel"; Lviv: "New World - 2000"; Lviv Magnolia 2006, 340. [in Ukrainian].

Pogorilko, VF (1996). *New Constitution of Ukraine. The text of the basic law*. K.: Scientific Opinion, 133. [in Ukrainian].

Political science: An encyclopaedic vocabulary guide for students of higher education institutions of the I-IV levels of accreditation. for sciences edit dr flying N. N.M. Hoomi (2014). Lviv: "New World - 2000", 779. [in Ukrainian].

Semigina, T. (2004). *Community work: practice and politics*. K.: Publishing House "KM Academy", 180.

Skuratovsky, VA (1998). *Social systems and sociological methods of research: teaching. manual*. K.: View of the UA-DU, 188. [in Ukrainian].

Slosanska, G. (2017). Categories of Customers Specialist in Social Work in the Unified Territorial Community. *Youth and Market*, (2), 68-73. [in Ukrainian].

Slosanska, H. I. (2016). The system of social services in conditions of decentralization. *Actual legal and humanitarian and economic problems during the period of reforming a democratic society*, 290. [in Ukrainian].

Slosanska, H. I. (2017). Social protection of the population in the conditions of a united territorial community. *Ministry of Education and Science of Ukraine*, 205. [in Ukrainian].

Slosanska, H. I. (2017). Implementation of the post of a specialist in providing social services to the population in the conditions of a united territorial community: the difficulties that arise. *Herald of Taras Shevchenko Lugansk National Pedagogical University*, 1 (306), 264-276. [in Ukrainian].

Slosanska, H. I., & Gorishna, N. M. (2016). Activity of specialist on social work on provision of social services to the population in the territorial community. *Collection of scientific works [Khmelnitsky Institute of Social Technologies of the University of Ukraine]*, (12), 113-119. [in Ukrainian].

Spivak, V. I., & Voloshanovskaya, A. O. (2018). Diagnosis of the readiness of future social workers to work with families who were in difficult living conditions.

Training "Community Strategic Development". (2003). Resource Center for the Development of NGOs "Gurt". The program of raising the living standards of the rural population in Ukraine. Odessa, 14-15. [in Ukrainian].

Shanskova, T. I. (2006). Analysis of the causes of juvenile delinquency as a basis for socio-pedagogical work with young people on crime prevention. *Bulletin of the Ivan Franko Zhytomyr State University*, (30), 50-53. [in Ukrainian].

Bopp, M. (1998). *Practical Guide to Building Sustainable Communities*. Calgary: Alberta, 68.

Brager, G. (1973). *Community organization* N.Y.: Columbia University Press. 973.

